

JUDr. Pavel Salák jr., Ph.D.

OBLIGACE – OBECNÉ NAUKY

OBLIGATIO EST IURIS VINCULUM QUO NECESSITATE ADSTRINGIMUR ALICUIS SOLVENDAE REI SECUNDUM NOSTRAE CIVITATIS IURA

OBLIGACE (ZÁVAZEK) JE PRÁVNÍ POUTO, KTERÉ NÁS SVOU NEVYHNUTELNOSTÍ NUTÍ, ABYCHOM NA ZÁKLADĚ PRÁVA NAŠÍ OBCE POSKYTLI NĚKOMU NĚJAKÉ PLNĚNÍ

- × **Inst. Just. 3.13pr.**
- × **Obligatio** – vztah věřitele a dlužníka vznikající z právem uznaného důvodu
- × **Vinculum iuris** – právní pouto – není závazek jen morální
- × **Quo necessitate adstringimur** – musí plnit, plnění je vynutitelné
- × **Aliqui solvendae** – předmětem je plnění
- × **Secundum** – relativní práva – uplatnitelné jen mezi subjekty vztahu
- × **Nostrae civitatis iura** – závazek je vynutitelný jen tehdy, uznává-li to právo římské obce (ius civile v širším slova smyslu) – tzv. typová vázanost
 - + Žalovatelné je jen to, co uznává římské právo

HISTORICKÝ VÝVOJ

- × Odpovědnost za delikt – nexum – dlužník ručí skrze jinou osobu, podřízenou jeho moci /případně sám a plní příbuzní/
- × Později i nedeliktní závazky x závazek a ručení jsou odtrženy
- × Lex Poetia Papiria de nexis – 326 př. Kr. – zrušilo osobní ručení /ne úplně/
- × Vinculum iuris – právní pouto – postavené na důvěře, do obligačního vztahu nemůže vstoupit třetí osoba
- × Jako první se vyvíjí sponse, stipulace a mutuum /mohou i cizinci/

PŘEDMĚT OBLIGACE - DEBITUM

- × Dare - dát
- × Facere – konat /nekonat (non facere)
- × Praestare – ručit, poskytnout záruky

- × Dnes:
- × Dare, facere, omittere, pati

NÁLEŽITOSTI PLNĚNÍ

- × Věřitel na něm musí mít zájem
- × Musí směřovat k jeho uspokojení
- × Plnění majetkové
- × Ocenitelné v penězích (princip pekuniární kondemnace)
- × Možné plnění
 - + Právně – např. res extra commercium
 - + Fakticky – např. socha na měsíci /v době Říma/
 - + Nemožnost: objektivní (nikdo nemůže – následuje nulita) x subjektivní (nemůže daný dlužník x jiný subjekt by mohl – nevede k nulitě)
- × Dovolené
 - + Contra legem - protiprávní
 - + In fraudem legis – obcházení zákona
 - + Contra bonos mores/mores maiorum – proti dobrým mravům
- × Určité nebo určitelné
 - + Určité – je stanoveno, co je předmět (konkretizována věc, částka peněz)
 - + Určitelné – závislé na vnějších okolnostech, ujednání stran či určení třetí osoby (není určité, ale je stanoven způsob, jak bude určeno)
 - + Neurčité – nelze nechat na libovůli výhradně jedné ze stran

SUBJEKTY

- × Debitor – dlužník
- × Creditor – věřitel

- × Více subjektů (příklad strana dlužníka)
- × Podílové plnění
 - + Každý z dlužníků plní jen svůj díl, tím je osvobozen - závazek ostatních trvá
- × Solidární plnění
 - + Plnění v úplnosti „in solidum“
 - + Jeden dlužník plní v plné výši a osvobozuje sebe i ostatní spoludlužníky
 - + Automaticky u nedělitelných plnění (+ spoluvlastníci, společníci, spoluporučníci)
 - + Plnění dělitelná – je třeba dohodnout, vůči ostatním dlužníkům má ten, kdo plnil, regres /x ne automaticky a od počátku – bylo původně třeba též dohodnout/
- × Kumulativní plnění
 - + Každý z dlužníků plní v plné výši
 - + Typicky u deliktů

DRUHY OBLIGACE

- × Bipartice /Gaius - Instituce/
 - + Ex delicto
 - + Ex contractu
- × Tripartice /Gaius – Res cotidiene/
 - + Ex delicto
 - + Ex contractu
 - + Ex variis causarum figuris
- × Kvadripartice /Justinián/
 - + Ex delicto
 - + Ex contractu
 - + Quasi ex delicto
 - + Quasi ex contractu

TYPY OBLIGACÍ

- × Dělitelné a nedělitelné
 - + Plnění zní na dare - obecně je dělitelné, pokud je dělitelný předmět plnění (finanční částka x kráva)
 - + Plnění na facere – obvykle považováno za nedělitelné
- × Generické obligace
 - + Předmět plnění je určen druhově – plní se věc prostřední kvality
 - + Genericky určená věc nezaniká – *genus numquam perit*
- × Alternativní obligace – „Dvě věci jsou zavázány, jednu je třeba plnit.“
 - + Do okamžiku dospělosti pohledávky je právo výběru na straně dlužníka
 - + Zanikne-li jedna z věcí, omezuje se plnění na zbývající (pokud zanikla vyšší mocí, má dlužník možnost žádat náhradu škody)
 - + Pokud by plnění bylo nemožné z viny dlužníka a další vyšší mocí, může věřitel použít *actio doli*
- × Alternativa facultas – „Jedna věc je zavázána, ale je možno plnit dvě.“
 - + Jestliže zanikne předmět plnění, není třeba plnit
 - + Např. *noxae datio*
- × Akcesorické obligace
 - + Nesamostatné
 - + Připojeny k hlavní obligaci, na které jsou závislé

NATURÁLNÍ OBLIGACE

- × ~~Závazek, kde dluh není podepřen ručením – nejsou žalovatelné~~
- × Dobrovolné plnění není považováno ani za nedluh /indebitum/ ani za bezdůvodné obohacení
- × Hlavní typy
 - + Závazek otroka
 - + Závazek osoby alieni iuris
- × Další
 - + Pactum nudum – netypizovaný závazek, poskytnutí peněz mezi manželi, závazek nedospělce bez souhlasu poručníka, SC Macedoniamum – nelze žalovat syna alieni iuris o peníze mu půjčené, ani když se stane sui iuris
- × Ochrana
 - + Civilní právo – neexistuje
 - + Honorární právo
 - × Pactum nudum – actio in factum concepta (později žaloby na často se opakující situace)
 - × Actiones adiectae qualitatis - intence jmenuje osobu podřízenou x kondemnace jmenuje nositele moci (patera familias nebo zaměstnavatele):
 - * A. quod iussu – proti PF, pokud podřízená osoba jednala z jeho příkazu, plná odpovědnost
 - * A. de in rem verso – proti PF za jednání osob bez peculia, odpovídá se do hodnoty obohacení
 - * A. de peculio – proti PF za osoby s peculiem, odpovědnost „dumtaxat peculio“ – do hodnoty peculia
 - * A. tributoria – proti PF, na poměrné vyrovnání, pokud přednostně uspokojil své pohledávky k peculiu
 - * A. exercitoria – proti PF nebo vlastníkovi lodi (exercitor navis) za závazky osoby, která je kapitánem lodě (magister navis)
 - * A. institoria – proti PF, pokud je předmětem peculia dílna, nebo pokud je dílna pronajata jiné osobě

BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ

- × Věc ve vlastnictví jedné osoby zvětší majetek osoby jiné ke škodě první osoby, aniž by existoval právní důvod, nebo z důvodu protiprávního
- × Může být důsledkem jednání vlastníka věci i osoby jiné
- × Ochrana – kondikce - *condictiones*
 - + C. *ex causa furtiva*
 - × Aktivně legitimován pouze bývalý vlastník
 - × Je pasivně zděditelná
 - + C. *ob causam datorum /causa data causa non secuta*
 - × Bezdůvodné obohacení z nenastalého důvodu
 - × Byla předána věc, ale očekávané protiplnění nepřišlo – směřuje na vrácení dané věci
 - + C. *ob turpem causa*
 - × Obohacení z potupného důvodu - na straně příjemce musí být potupný důvod
 - × Pokud by byl potupný důvod na obou stranách, má lepší postavení držící
 - + C. *ob iniustam causam*
 - × Plnění bylo vymáháno v rozporu s právem (stipulace vynucená násilím)
 - + C. *sine causa*
 - × Věc je předána z důvodu, který později odpadl (*donatio mortis causa* a dárce přežije)

ZAJIŠTĚNÍ OBLIGACÍ

- × Viz přednáška prof. Vojáčka příště :o)
- × Obecně – má akcesorickou povahu
- × Zajištění:
 - + Osobní – ručení, solidární obligace
 - + Věcné – zástavní právo

PŘEVOD OBLIGACE

- × Původně nemožný – nesmí vstoupit třetí strana (vyjma dědické sukcese)
- × Nepřímý převod:
 - + Delegatio
 - × Jednostranné jmenování náhradníka
 - × Je-li předmětem hrazení dluhu – je povinnost přijmout /hradit novému subjektu/
 - × Je-li předmětem delegace pohledávky nebo dluhu – je na třetí osobě, zda se s novým subjektem zaváže
 - + Novatio
 - × Postoupení pohledávky i převzetí dluhu
 - × Záměna jednoho ze subjektů - je potřeba spolupráce všech subjektů
 - × Jde o zánik obligace – zanikají obligace akcesoricky navázané na původní závazek
 - + Záměna subjektů v intenci
 - × Podobně jako adjektické žaloby – dlužník/věřitel uveden v intenci, v kondemnaci nová osoba
 - × Do litiskontestace je možno plnit původnímu věřiteli
 - + Cessio - až od císařství
 - × Cedent (původní věřitel) převádí neformální dohodou možnost vymáhat plnění na nového věřitele (cesionář) - dohoda je pro dlužníka účinná, až když je mu tato skutečnost oznámena
 - × Je možno převádět jen pohledávky, nikoliv dluhy
 - × Vyloučeny pohledávky: jež jsou předmětem soudního řízení, na osoby vysokého společenského postavení
 - × Odpovídá se za pravost (nomen verum), nikoliv za vymahatelnost pohledávky (nomen bonum), leda by byla pohledávka darována
 - × Císař Anastasius – nelze vymáhat vyšší částku, než za kolik byla pohledávka získána

ODPOVĚDNOST ZA NESPLNĚNÍ ZÁVAZKU I.

- × Náhrada škody – damnum (vyjádřitelné v penězích)
 - × Causální nexus: událost + škoda
 - × Složky:
 - + Damnum emergens – skutečná škoda
 - + Lucrum cessans – ušlý zisk
 - + Interesse – rozdíl současného stavu a stavu, kdy by nedošlo ke škodě
 - × Hradí se u actiones bona fidei
 - × Někdy omezen /právní vady u kupní smlouvy – dvojnásobek ceny věci/
 - × Druhy: pozitivní (nesplnění závazku), negativní (škoda vznikla jednáním věřitele, který věřil, že smlouva bude splněna)

 - × Stanovení výše škody
- Výpočet:
- verum rei pretium – reálná cena, kterou má věc na trhu
aestimatio – ocenění
- Nehradí se:
- Nehmotná škoda (zohyzdění – nešlo ocenit na peníze)
Pretium affectionis – cena obliby

ODPOVĚDNOST ZA NESPLNĚNÍ ZÁVAZKU II.

- × Culpa – zavinění (v širším slova smyslu)
 - + Dolus – úmysl – odpovídá se vždy, nelze vyloučit ani dohodou
 - + Cupla – nedbalost (v užším slova smyslu), několik typů:
 - × Culpa omnis – obecná jakkoliv zaviněná škoda
 - × Cupla lata (Justinián – je-li smlouva v prospěch věřitele)
 - × Culpa levis – lehká nedbalost - kritériem je péče pečlivého (diligentis) patera familias – (Justinián – je-li smlouva v zájmu dlužníka nebo obou stran)
 - × Culpa in concreto – vyžaduje se diligentia quan in suis (sui rebus) – snížení objektivního kritéria na subjektivní úroveň (sociletas, depositum, spoludědicové)
 - + Cassus – náhoda
 - × Cassus minor – lze zabránit – custodia – péče diligentissimus pater familias
 - ★ Objektivní odpovědnost – tam, kde je předmětem návrat věci (commodatum, locatio -conductio,...) + lovníci, hostinští, ...
 - × Cassus maior – nelze zabránit (vis maior) – Casum sentit dominus x furtum + mora debitoris
 - ★ Jsou to: přírodní jevy, právní akty (prohlášení za res extra commercium), jednání třetích osob, které není možno ovlivnit (nepřítel, lupič,...)
 - ★ Receptum nautarum – odpovědnost i za ztroskotání a piráty

ZÁNİK OBLIGACE

- × Podle ius civile – zánik ipso iure
 - + Solutio
 - + Solutio per as et liberam
 - + Acceptilatio
 - + Confusio
 - + Concursus causarum
 - + Contrarius consensus
 - + Recessio
 - + Novatio
 - + Smrt a kapitisdeminuce
 - + Dodatečná nemožnost plnění

- × Podle honorálního práva – zánik ope exceptionis
 - + Compensatio
 - + Pactum de non petendo
 - + Transactio
 - + Praescriptio longi temporis

SOLUTIO

× SOLVERE DICIMUS QUI FECIT QUOD FACERE PROMISIT

× Musí být splněny všechny náležitosti:

- + čas: není-li dohodnut, tak na požádání (s přiměřenou lhůtou) + prodloužení – „příročí“ – moratorium
- + místo: není-li dohodnuto, tak bydliště věřitele
- + osoba: věřiteli (poručníkovi, osobě alieni iuris, vedlejšímu věřiteli)
- + Předmět: není-li je možno
 - × Přijmout místo plněného (jiné plnění: místo peněz hodinky)
 - × Přijmout na plnění (přijme hodinky, aby je zpeněžil a pak je splněno)

× Prodlení – mora

* Mora debitoris

- × Prodlení dlužníka – dlužník u dospělé pohledávky neomluvitelně neposkytl plnění, někdy nutné dlužníka vyzvat (justiniánské právo - ne u deliktu, stanovené doby plnění a u nezastižitelného dlužníka)
- × Dlužníka je možno žalovat, zvyšuje se odpovědnost dlužníka i za cassus maior (vis maior) + možnost žádat úroky z prodlení

* Mora creditoris

- × Prodlení věřitele – věřitel bezdůvodně nepřijal nabízené plnění, nebo nevytvořil podmínky pro splnění obligace
- × Dlužník odpovídá jen za škodu způsobenou úmyslně, pokud zanikne věc genericky určená, obligace zaniká
- × Přestávají se počítat úroky, dlužník se nemůže dostat do prodlení, při žalobě může použít námitku podvodu, má nárok na náhradu škody a nákladů
- × Může plnit náhradním způsobem: uschovat u sebe, uschovat ve veřejné pokladně, prodat předmět obligace, předmět opustit /vyhodit/

* Purgatio morae

- × Příslušná strana splní – končí účinky prodlení, ale zůstává povinnost nahradit škodu, která prodlením vznikla

PROMINUTÍ DLUHU

IUS CIVILE

× Acceptilatio

- + Dvoustranné jednání opačné k tomu, jež vedlo ke vzniku závazku
- + Nutný souhlas dlužníka
- + Typy:
 - × Acceptilatio verbis
 - × Acceptilatio literis

IUS HONORARIUM

× Pactum de non petendo

- + Neformální dohoda věřitele a dlužníka, že dluh nebude vymáhán vůbec nebo po určitou dobu
 - + Ochrana exceptio pacti
 - + Typy:
 - × De non petendo in rem – přísluší i dědicům dlužníka nebo solidárním spoludlužníkům
 - × De non petendo in personam – námitku smí použít výlučně dlužník
-

- **Confusio – splynutí**
 - Osoba dlužníka a věřitele splyne – např. věřitel se stane dlužníkovým dědicem
- **Concursus causarum – souběh kauz**
 - Věřitel obrží plnění z jiného důvodu - obě kauzy musí být lukrativní (Salvus Iulianus)
- **Recessio – jednostranné odstoupení**
 - U kupní smlouvy na základě adjektických dohod (např. dohoda o znelíbení se)
 - U společenské smlouvy
- **Novatio - novace**
 - Nahrazení původního závazku novým závazkem se stejným obsahem, ale nějakým novým prvkem (aliquid novi)
 - Pokud by plnění nové obligace bylo jiné, obligace se kumulují
 - Zanikají akcesoricky navázané závazky
 - Justinián – musí být jasně vyjádřená vůle k novaci
 - Novatio necessaria – dochází k ní litiskontestací
- **Smrt a kapitsdeminuce**
 - Archaické právo – původně nepřenosné x u smluv se připouštěl přechod na dědice
 - Klasické právo
 - Nepřenosné závazky osobní povahy (mandatum, societas)
 - Pasivně (výjimečně i aktivně) nezděditelné jsou poenální žaloby z deliktů
- **Dodatečná nemožnost plnění**
 - Předmětem musí být individuálně určená věc a nemožnost musí nastat až po vzniku obligace
 - Zánik z důvodu náhody x z viny dlužníka trvá dále

- **Compensatio (započtení)**

- Pohledávky se započítají a poté se plní případný zbytek
- Podmínky, aby došlo k započtení (dle justiniánského práva):
 - Vzájemné
 - Platné
 - Dospělé
 - Snadno prokazatelné
 - Stejného druhu – nemusí být stejné kauzy
 - Vyloučené pohledávky např. z deliktu, proti státní pokladně
- Druhy:
 - Voluntaria – na základě dohody (pacta – římské právo klasické původně neznalo)
 - Necessaria – na základě soudního rozhodnutí (obligace zaniká rozsudkem, nikoliv započtením)

- **Transactio (smír)**

- Dohoda věřitele a dlužníka, že si učiní ústupky, aby se vyhnuli soudnímu řízení
- Klasické právo – stipulace x v neformální podobě patří mezi innomináty
- Ochrana: exceptio pacti, actio praescriptis verbis (justiniánské právo)